

2020 M. RUGSĖJO 14 D.

NATURA 2000 TINKLO SOCIO-EKONOMINĖS NAUDOS VERTINIMO STUDIJA

GALUTINĖS ATASKAITOS SANTRAUKA

Paslaugų sutartis finansuojama
įgyvendinant LIFE programos
integruotąjį projektą „Natura 2000
tinklo valdymo optimizavimas
Lietuvoje“ Nr. LIFE16 IPE/LT/016
(LIFE-IP-PAF-NATURALIT)

VERTINIMO TIKSLAS IR OBJEKTAS

Natura 2000 yra vientisas specialių saugomų teritorijų Europos ekologinis tinklas, skirtas sudaryti sąlygas išsaugoti, o, kur reikia, ir iki palankios apsaugos būklės atstatyti natūralių buveinių tipus ir įvairių rūšių buveines jų natūralioje paplitimo teritorijoje.¹ Šio tinklo teritorijose turi būti garantuojama, jog ekologinė vertė, dėl kurios jos buvo įjungtos į Natura 2000 tinklą, nebus pabloginta.

Bendras Lietuvoje nustatytų Natura 2000 teritorijų plotas šiuo metu užima apie 9 650 km² arba apie 13 proc. šalies teritorijos (neįtraukiant jūrinių teritorijų)². Natura 2000 tinklas Lietuvoje toliau plečiamas.

Siekiant užtikrinti tinkamą į Natura 2000 tinklą įtrauktų teritorijų apsaugą, šiose teritorijose taikomi tam tikri ūkinės veiklos apribojimai, o Natura 2000 teritorijose esančių žemės ir miško naudmenų savininkai turi įpareigojimus ir aktyviais veiksmais prisidėti prie tinkamos teritorijų apsaugos būklės palaikymo. Todėl kai kuriais atvejais **visuomenėje vyrauja nuomonė, jog socio-ekonominiu požiūriu Natura 2000 teritorijų poveikis yra neigiamas**. Vis dėlto, remiantis įvairių užsienio studijų rezultatais, matoma, jog **Natura 2000 ekologinis tinklas sukuria įvairialypes tiesiogines ir netiesiogines socio-ekonominės naudas tiek vietos gyventojams, tiek verslams, o taip pat ir visuomenei plačiąja prasme**. Pastebima, kad šios naudos daugeliu atvejų atsveria ir pranoksta tam tikrų ribojimų ūkinei veiklai Natura 2000 teritorijose sąlygojamus nuostolius.

Todėl, **siekiant įvertinti būtent Lietuvoje pasireiškiančių Natura 2000 tinklo teritorijų sąnaudų ir naudų balansą, buvo nuspręsta atlikti šią „Natura 2000 tinklo socio-ekonominės naudos vertinimo studiją“ (Studiją)**. Atliekant Studiją buvo siekiama sukurti Lietuvos kontekstui pritaiktą Natura 2000 teritorijų sukuriamų naudų ir jų palaikymui reikalingų sąnaudų vertinimo metodiką, apibrėžiančią Lietuvos kontekstui aktualius, Natura 2000 teritorijų sukuriamas naudas ir sąnaudas atspindinčius, rodiklius, jų duomenų šaltinius ir vertinimo būdus, kuri galėtų būti panaudota ir ateityje, siekiant pakartotinai įvertinti Lietuvos Natura 2000 teritorijų sukuriamas naudas ir jų palaikymui būtinas sąnaudas. Naudojantis parengta metodika, Studijos rengimo metu taip pat buvo įvertinta šiuo metu Lietuvos Natura 2000 teritorijų sukuriama grynoji metinė nauda (eliminavus Natura 2000 teritorijų palaikymui reikalingas sąnaudas).

Rengiant Studiją buvo **analizuojamos Lietuvos Respublikos teritorijoje esančios Natura 2000 tinklo teritorijos (išskyrus Baltijos jūrą ir Kuršių marias)**. Atliekant Studiją Natura 2000 teritorijose sukuriama socio-ekonominė nauda ir sąnaudos buvo analizuojamos **lyginant su kontrafaktine situacija, kai šiuo metu į Natura 2000 tinklą patenkančiose teritorijose apskritai neegzistuočių gamtinės teritorijos (t.y. su scenarijumi „be politikos“)**.

METODOLOGIJA

Rengiant Studiją buvo remiamasi **ekosisteminių paslaugų teorine prieiga**, ją derinant su **bendros ekonominės vertės modeliu**. Derinant šias teorines koncepcijas buvo teigiama, jog Lietuvoje egzistuojančios Natura 2000 teritorijos sukuria tam tikras ekosistemines paslaugas, tačiau šios ekosistemines paslaugas socio-ekonominę vertę visuomenei sukuria tik tada, kai yra tiesiogiai (vartojamoji vertė) arba netiesiogiai (nevartojamoji vertė) vartojamos visuomenės. Ekosisteminių paslaugų palaikymui ir pritaikymui visuomenės vartojimo poreikiams reikalingos sąnaudos buvo laikomos atsipindinčiomis Natura 2000 teritorijų palaikymo sąnaudas.

¹ <http://www.natura2000info.lt/lt/apie-natura-2000/natura2000-tinklas.html>

² Natura 2000 prioritetinių veiksmų programos (PVP), skirtos įgyvendinti Lietuvoje pagal Tarybos direktyvos 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (Buveinių direktyvos) 8 straipsnį 2021–2027 m. daugiamečių finansinės programos laikotarpiu projektas, 2019 m. vasario 21 d.

Remiantis minėtomis teorinėmis priegomis, pirmiausia buvo išskirtos tos ekosisteminės paslaugos, kurios yra aktualios Lietuvos kontekste, šis sąrašas buvo peržiūrėtas įvertinant, kurios iš šių išskirtų ekosisteminių paslaugų yra aktualios būtent Lietuvos Natura 2000 teritorijose ir realiai vartojamos visuomenės, taip parengiant sąrašą Studijoje vertinamų Natura 2000 teritorijų naudą atspindinčių rodiklių, kuris dar buvo atnaujintas **eliminuojuant dvigubos apskaitos riziką sukuriančius rodiklius**. Šalia šių, Natura 2000 teritorijų naudą atspindinčių, rodiklių buvo **išskirti ir minėtų teritorijų palaikymui reikalingas sąnaudas atspindintys rodikliai**. Galiausiai Studijoje buvo analizuotas toks rodiklių sąrašas:

LIETUVOS NATURA 2000 TERITORIJŲ SUKURIAMAS NAUDAS ATSPINDINTYS RODIKLIAI

- Produkcijos ir paslaugų, teikiamų Natura 2000 teritorijose, vartojamoji vertė;
- Natura 2000 teritorijose surinktų grybų ir uogų vartojamoji vertė;
- Žvejų ir medžiotojų mėgėjų vartojamoji vertė;
- Geriamojo vandens kokybės vartojamoji vertė;
- Lankytojų vartojamoji vertė;
- Dirvožemio erozijos sustabdymo netiesioginė vartojamoji vertė;
- Anglies dioksido sekvestracijos netiesioginė vartojamoji vertė;
- Vandens ciklo reguliavimo ir hidrologinio režimo stabilumo palaikymo netiesioginė vartojamoji vertė;
- Gamtos objektų išsaugojimo ateities kartoms ir gamtos objektų išsaugojimo savaiminė nevertojamoji vertė.

LIETUVOS NATURA 2000 TERITORIJŲ PALAIKYMUI REIKALINGAS SĄNAUDAS ATSPINDINTYS RODIKLIAI

- VSTT ir saugomų teritorijų direktorių sąnaudos Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui / palaikymui;
- Miško ir žemės ūkio naudmenų savininkų prarastos pajamos dėl Natura 2000 teritorijose galiojančių apribojimų.

Remiantis šiais rodikliais, grynoji Natura 2000 teritorijų nauda buvo įvertinta vadovaujantis sąnaudų-naudos analizės metodologine prieiga. Vadovaujantis šia prieiga, pirmiausia pasitelkiant reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos, atrinktų saugomų teritorijų lankytojų, saugomų teritorijų direktorių apklausų, įvairių pirminių ir antrinių šaltinių, interviu metu surinktą informaciją kiekvieno iš minėtų rodiklių reikšmė buvo monetizuota, nustatant metinį rodiklio įvertį, išreikštą eurai. Vėliau, remiantis sąnaudų-naudos analizės metodo principais šios atskirų rodiklių vertės buvo apibendrintos į bendrą Natura 2000 teritorijų sukuriamos naudos ir sąnaudų įvertį. Taip pat tiek bendrų socio-ekonominė nauda ir sąnaudų įverčių, tiek atskirų rodiklių įverčių atžvilgiu gautos reikšmės buvo standartizuotos, perskaičiuojant į vertes, tenkančias 1 ha.

PAGRINDINIAI VERTINIMO REZULTATAI

Gauti Studijos rezultatai rodo, kad **bendra Natura 2000 teritorijų socio-ekonominė nauda (prieš sąnaudų eliminavimą) yra lygi 193 702 708 Eur ir 2,18 karto viršija dėl Natura 2000 tinklo egzistavimo patiriamas socio-ekonominės sąnaudas (metinė vertė – 88 671 741 Eur)**. O grynoji Natura 2000 teritorijų sukuriama nauda (iš bendros naudos eliminavus bendras sąnaudas) yra lygi 105 010 967 Eur.

Taip pat nustatyta, kad **daugiausia metinės Natura 2000 teritorijų naudos sukuria nevertojamoji Natura 2000 teritorijų vertė**. Detalesni atskirų rodiklių bendrų verčių ir standartizuotų verčių, tenkančių 1 ha, duomenys yra pateikti 1, 2 ir 3 priedų lentelėse.

1 PRIEDAS. NATURA 2000 TERITORIJŲ SOCIO-EKONOMINĖS NAUDOS ATSPINDINČIŲ RODIKLIŲ BENDRI IR STANDARTIZUOTI METINIAI ĮVERČIAI

LENTELĖ 1. SOCIO-EKONOMINĖS NAUDOS KOMPONENTAI IR BENDRA SOCIO-EKONOMINĖS NAUDOS VERTĖ (PRIEŠ SĄNAUDŲ ELIMINAVIMĄ)

Rodiklio pavadinimas	Nustatyta bendra metinė vertė, Eur	Standartizuota, 1 ha tenkanti, vertė, Eur	Teritorija, kuriai taikoma standartizuota, 1 ha tenkanti vertė, Eur
Produkcijos ir paslaugų, teikiamų Natura 2000 teritorijose, vartojamoji vertė	6 251 337	6,48	Visa Natura 2000 teritorija
Natura 2000 teritorijose surinktų grybų ir uogų vartojamoji vertė	7 619 038	14,94	Natura 2000 teritorijoje esantys miškai
Žvejų mėgėjų vartojamoji vertė	804 161	11,77	Natura 2000 teritorijoje esantys vandens telkiniai
Medžiotojų mėgėjų vartojamoji vertė	1 020 936	1,58	Natura 2000 teritorija, kurioje yra medžioklės plotų vienetų
Geriamojo vandens kokybės vartojamoji vertė	34 024 262	279,84	Savivaldybės, turinčios į Natura 2000 teritoriją patenkančių vandenviečių, proporcingai jų aptarnaujamam plotui
Lankytojų vartojamoji vertė	30 344 808	31,45	Visa Natura 2000 teritorija
Dirvožemio erozijos sustabdymo netiesioginė vartojamoji vertė	16 447 607	31,34	Natura 2000 teritorijoje esantys miškai
		27,88	Natura 2000 teritorijoje esančios pievos
		13,15	Natura 2000 teritorijoje esantys durpynai
Anglies dioksido sekvestracijos netiesioginė vartojamoji vertė	26 209 619	87,85	Natura 2000 teritorijoje esantys mineralinių dirvožemių miškai
		-69,72	Natura 2000 teritorijoje esantys durpynai
Vandens ciklo reguliavimo ir hidrologinio režimo stabilumo palaikymo netiesioginė vartojamoji vertė	2 059 000	159,14	Natura 2000 teritorijoje esantys miškai, patenkantys į 0,1 proc. ir didesnės sniego tirpsmo ir liūčių potvynių grėsmės zoną
		196,92	Natura 2000 teritorijoje esantys durpynai su miško danga, patenkantys į 0,1 proc. ir didesnės sniego tirpsmo ir liūčių potvynių grėsmės zoną
Gamtos objektų išsaugojimo ateities kartoms ir gamtos objektų išsaugojimo savaiminė nevirtojamoji vertė	68 921 940	71,43	Visa Natura 2000 teritorija
Bendra socialinės-ekonominės naudos metinė vertė (prieš sąnaudų eliminavimą)	193 702 708	200,75	Visa Natura 2000 teritorija

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

2 PRIEDAS. NATURA 2000 TERITORIJŲ SOCIO-EKONOMINĖS SĄNAUDOS ATSPINDINČIŲ RODIKLIŲ BENDRI IR STANDARTIZUOTI METINIAI ĮVERČIAI

LENTELĖ 2. SOCIO-EKONOMINIŲ SĄNAUDŲ KOMPONENTAI IR BENDRA SOCIO-EKONOMINIŲ SĄNAUDŲ VERTĖ

Rodiklio pavadinimas	Nustatyta metinė vertė, Eur	Standartizuota, 1 ha tenkanti, vertė, Eur	Teritorija, kuriai taikoma standartizuota, 1 ha tenkanti, vertė
VSTT ir saugomų teritorijų direkcijų sąnaudos Natura 2000 teritorijų apsaugai / monitoringui / valdymui / palaikymui	10 106 237	10,47	Visa Natura 2000 teritorija
Žemės savininkų (miško ir žemės ūkio naudmenų) prarastos pajamos dėl Natura 2000 teritorijose galiojančių apribojimų	78 585 504	70,92	Natura 2000 teritorijose esanti ariama žemė
		91,93	Natura 2000 teritorijose esančios natūralios ir pusiau natūralios pievos
		484,62	Natura 2000 teritorijose esantis miškas, kuriame taikomas I apribojimas
		231,86	Natura 2000 teritorijose esantis miškas, kuriame taikomas II apribojimas
		10,46	Natura 2000 teritorijose esantis miškas, kuriame taikomas III apribojimas
		53,44	Natura 2000 teritorijose esantis miškas, kuriame taikomas IV apribojimas
Bendra socialinių-ekonominių sąnaudų metinė vertė	88 691 741	91,92	Visa Natura 2000 teritorija

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting

3 PRIEDAS. BENDRA METINĖ NATURA 2000 TERITORIJŲ SOCIO-EKONOMINĖ NAUDA, SĄNAUDOS IR GRŪNOJI NAUDA (PO SĄNAUDŲ ELIMINAVIMO)

LENTELĖ 3. BENDRA SOCIO-EKONOMINĖS NAUDOS METINĖ VERTĖ (PO SĄNAUDŲ ELIMINAVIMO)

Komponentas	Nustatyta metinė vertė, Eur
Bendra socialinės-ekonominės naudos metinė vertė (prieš sąnaudų eliminavimą)	193 702 708
Bendra socialinių-ekonominių sąnaudų metinė vertė	88 691 741
Bendra socialinės-ekonominės naudos metinė vertė (po sąnaudų eliminavimo)	105 010 967

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting